

УДК 338.43

Бреус С. В., к.е.н, доцент (Київський національний університет технологій та дизайну, м. Київ)

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ ЯК СКЛАДОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Визначено сутність продовольчої безпеки. Проаналізовано тенденції забезпечення продовольчої безпеки. Удосконалено шляхи забезпечення продовольчої безпеки України.

Ключові слова: продовольча безпека, економічна безпека, достатність продовольства, економічна доступність продовольства, забезпечення продовольчої безпеки.

Постановка проблеми. Продовольча безпека займає провідне місце в концепції національної безпеки будь-якої держави, оскільки пов'язана із задоволенням життєво необхідних потреб людини у харчуванні. Актуальність проблеми забезпечення продовольчої безпеки підсилюється стрімким зростанням чисельності населення світу, зміною клімату, урбанізацією та зменшенням площ, придатних для вирощування сільськогосподарських культур, використання технологій генетичної модифікації, волатильністю продовольчих цін на світових ринках та розвитком біоенергетики.

Аналіз останніх досліджень. Питання продовольчої безпеки розглядаються у працях П.Т. Саблука, Б.Й. Пасхавера, Р.І. Тринька, О.І. Гойчук, П.П. Руснака та інших. Проте питання продовольчої безпеки не можна вважати вичерпними, велика кількість її аспектів ще недостатньо висвітлені, а деякі з них потребують постійного моніторингу та аналізу.

Постановка задачі. Україна має значні можливості виробництва сільськогосподарської продукції та забезпечення продовольством населення країни завдяки сприятливим природно-кліматичним умовам та потужному людському потенціалу. Однак неефективне їх використання, значна бідність населення та кризові явища в економіці не дають можливості досягнення високого рівня продовольчої безпеки. Невирішеним залишається питання формування системи показників продовольчої безпеки та проведення її агрегованої оцінки.

Виклад основного матеріалу. Під продовольчою безпекою розуміють стан виробництва продуктів харчування в країні, що здатний повною мірою забезпечити потреби кожного члена суспільства в про-

довольстві належної якості за умови його збалансованості та доступності для кожного члена суспільства [2, 45].

В Україні протягом 2011-2013 рр. по більшості основних груп продовольства фактичне споживання знаходилося на рівні раціональних норм, проте характерним було відставання фактичного споживання м'ясо-молочної та рибної продукції (табл. 1).

Таблиця 1

Споживання продуктів харчування*
(на особу на рік, кілограмів)

Назва продовольчої групи	Раціональна норма	Роки		
		2011	2012	2013
Хліб і хлібопродукти (у перерахунку на борошно)	101,0	110,4	109,4	108,4
М'ясо і м'ясопродукти	80,0	51,2	54,4	56,1
Молоко і молокопродукти	380,0	204,9	214,9	220,9
Риба і рибопродукти	20,0	13,4	13,6	14,6
Яйця (шт.)	290	310	307	309
Овочі та баштанні	161,0	162,8	163,4	163,3
Плоди, ягоди та виноград	90,0	52,6	53,3	56,3
Картопля	124,0	139,3	140,2	135,4
Цукор	38,0	38,5	37,6	37,1
Олія рослинна всіх видів	13,0	13,7	13,0	13,3

* розраховано автором на основі [1,176]

Переважаання у споживчому раціоні продовольчих груп "хліб і хлібопродукти" і "картопля" підтверджує незбалансованість харчування населення, низький рівень платоспроможного попиту населення, яке намагається забезпечити власні енергетичні потреби за рахунок більш економічно доступних продуктів. Основна частина калорій протягом 2011-2013 рр. надходила разом із продукцією рослинного походження, натомість лише 28-29,2% середньодобового раціону забезпечувалося за рахунок споживання продукції тваринного походження, що у 1,9 рази нижче за встановлений граничний критерій (55%).

Аналіз диференціації вартості харчування за соціальними групами у 2013 р. показав, що 20% домогосподарств з найбільшими доходами в середньому витрачали на харчування 2511,0 грн на місяць, а 20% домогосподарств з найменшими доходами – 1558,6 грн (табл. 2).

Таблиця 2
Диференціація обсягів продовольчого споживання у 2013 році*
(в середньому на місяць на особу; кілограмів)

Назва продовольчої групи	Споживання за квінтільними (20%) групами в залежності від розміру сукупних доходів		Співвідношення вищого і нижчого квінтилів
	перший квінтіль (нижчий)	останній квінтіль (вищий)	
Хліб і хлібопродукти (у перерахунку на борошно)	8,6	9,1	1,06
М'ясо і м'ясопродукти	3,8	7,0	1,83
Молоко і молокопродукти	15,3	25,5	1,67
Риба і рибопродукти	1,4	2,3	1,61
Яйця (шт.)	18,0	22,8	1,27
Овочі та баштанні	7,6	11,2	1,47
Картопля	6,6	7,0	1,06
Плоди, ягоди та виноград	2,85	6,15	2,16
Цукор та цукровмісні вироби	2,7	3,3	1,25
Олія та інші рослинні жири	1,6	1,9	1,16

* розраховано автором на основі [4, 257]

Коефіцієнт диференціації вартості харчування за соціальними групами у 2013 р. становив 1,61 проти 1,62 у 2012 році, при цьому зросла чисельність осіб у нижчому квінтилі з 9,5 млн до 9,6 млн осіб, а у вищому квінтилі навпаки зменшилася – з 8,1 млн осіб до 7,8 млн осіб.

Найбільш уразливими позиціями, з точки зору імпортозалежності залишаються позиції "риба та рибопродукти", "плоди, ягоди та виноград", "олія рослинна всіх видів", де частка імпорту перевищує встановлений 30-відсотковий граничний критерій цього індикатора, але на це є свої об'єктивні причини.

Забезпечення продовольчої безпеки тісно пов'язане зі станом економіки в країні, оскільки продовольча безпека виступає важливою складовою економічної безпеки України. Зміст економічної безпеки України визначається національними інтересами та полягає у створення самодостатньої, соціально орієнтованої ринкової економіки; забезпеченні екологічних та технологічних умов життєдіяльності суспільства; підвищенні науково-технічного потенціалу та енергетичної незале-

жності; зміцненні позицій конкурентної спроможності національної економіки; здобутті країною належного економічного місця в процесі глобалізації.

Основними складовими економічної безпеки є: виробнича, демографічна, енергетична, зовнішньоекономічна, інвестиційно-інноваційна, макроекономічна, продовольча, соціальна, фінансова безпека [3, 2].

Особливої уваги потребує питання оцінювання економічної безпеки та її складових, зокрема продовольчої безпеки. Система оцінювання має передбачати розрахунок агрегованого індикатора, економічна інтерпретація значень якого, давала б можливість виявити основні проблеми та загрози у забезпеченні.

Розроблені «Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» базуються на комплексному аналізі індикаторів економічної безпеки з виявленням потенційно можливих загроз економічній безпеці в Україні і застосовуються для інтегральної оцінки рівня економічної безпеки України в цілому по економіці та за окремими сферами діяльності. Інтегральний індекс економічної безпеки складається з дев'яти середньозважених субіндексів (складових економічної безпеки).

Визначення інтегральної оцінки економічної безпеки здійснюється в такому порядку: формування множини (переліку) індикаторів; визначення характеристичних значень індикаторів; нормування індикаторів; визначення вагових коефіцієнтів; розрахунок інтегральних індексів за окремими сферами економіки та інтегрального індексу економічної безпеки в цілому [3, 4].

Відповідно до методичних рекомендацій, інтегральний індекс продовольчої безпеки складається з дванадцяти показників (табл. 3). Шляхом експертного оцінювання розраховано вагові коефіцієнти, що вказують на важливість впливу кожного з показників на агреговану оцінку продовольчої безпеки.

Для кожного з показників продовольчої безпеки встановлено критичний, небезпечний, незадовільний, задовільний та оптимальний рівні, які вказують на досягнутий стан продовольчої безпеки.

Проведена діагностика продовольчої безпеки підтверджує низький рівень її основних показників та незабезпеченість населення основними продуктами харчування відповідно до кількісних та якісних норм. Проведені розрахунки рівня продовольчої безпеки мають бути покладені в основу формування загальнодержавної концепції продовольчої безпеки.

Таблиця 3

Показниками продовольчої безпеки [3,8].

№ з/п	Назва показника	Вага
1	Добова калорійність харчування людини, тис. ккал	0,0945
2	Співвідношення обсягів виробництва та споживання м'яса та м'ясних продуктів на одну особу, %	0,1048
3	Співвідношення обсягів виробництва та споживання молока та молочних продуктів на одну особу, %	0,1071
4	Співвідношення обсягів виробництва та споживання яєць на одну особу, %	0,0971
5	Співвідношення обсягів виробництва та споживання олії на одну особу, %	0,0921
6	Співвідношення обсягів виробництва та споживання цукру на одну особу, %	0,0870
7	Співвідношення обсягів виробництва та споживання картоплі на одну особу, %	0,0958
8	Співвідношення обсягів виробництва та споживання овочів та продовольчих баштанних культур на одну особу, %	0,1021
9	Виробництво зерна на одну особу на рік, тонн	0,0893
10	Рівень запасів зернових культур на кінець періоду, %	0,0351
11	Частка продажу імпортованих продовольчих товарів через торговельну мережу підприємств, %	0,0948
12	Добова калорійність харчування людини, тис. ккал	0,0945

Висновок. Для забезпечення продовольчої безпеки України характерним залишається відсутність сформованої державної системи оцінки та механізмів досягнення її безпечного стану. Загострює ситуацію недосконалість основних нормативно-правових актів, які визначають правові, економічні, соціальні та організаційні засади державної політики у сфері забезпечення продовольчої безпеки держави.

1. Баланси та споживання основних продуктів харчування населенням України. Статистичний збірник / за ред. Власенко Н. С. – К. : Державна служба статистики України. – 2013. – 57 с. 2. Купчак П. М. Харчова промисловість України в умовах інтеграційних та глобалізаційних процесів. Монографія. – К. : Рада по вивч. прод. сил України НАН України. – 2009. 3. Постанова Кабінету Міністрів від 29.10.2013 р. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.gov.ua. 4. Україна в цифрах у 2012 році. Статистичний збірник. –

К. : Державна служба статистики України. – 2013. – 545 с.

Рецензент: д.е.н., професор Левицька С. О. (НУБГП)

Breus S. V., Candidate of Economics, Associate Professor (Kyiv National University of Technologies and Design, Kyiv)

PROBLEMS OF FOOD SECURITY PROVIDING AS A COMPONENT OF ECONOMIC SECURITY OF UKRAINE

The essence of food security is determined. The tendencies of food security providing are analysed. The ways of food security providing of Ukraine are improved.

Keywords: food security, economic security, food sufficiency, economic accessibility of food, food security providing.

Бреус С. В., к.э.н., доцент (Киевский национальный университет технологий и дизайна, г. Киев)

ПРОБЛЕМЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ПРОДОВОЛЬСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ КАК СОСТАВЛЯЮЩЕЙ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ УКРАИНЫ

Определена сущность продовольственной безопасности. Проанализированы тенденции обеспечения продовольственной безопасности. Усовершенствована пути обеспечения продовольственной безопасности Украины.

Ключевые слова: продовольственная безопасность, экономическая безопасность, достаточность продовольствия, экономическая доступность продовольствия, обеспечение продовольственной безопасности.
